فصل اول ناحیه چیست ؟

درس ۱ : معنا و مفهوم ناحیه

«ناحیه» بخشی از سطح زمین است که ویژگی‌های جغرافیایی همگون و خاصی دارد؛ به طوری که با بخش‌های مجاور خود متفاوت است.

ویژگی اصلی «ناحیه»، وحدت و همگونی نسبی عناصر طبیعی و انسانی آن است.

هر ناحیه جغرافیایی به درجه‌ای از همگونی رسیده است که از سایر بخش‌های پیرامون خود متمایز می‌شود و با آن‌ها تفاوت دارد.

«ناحیه‌بندی»؛ کار جغرافیدان را برای مطالعه سطح زمین آسان‌تر می‌کند. در واقع ناحیه‌بندی، شناخت بهتر و آسان‌تر و علمی کردن مطالعات برای برنامه‌ریزی صحیح است.

وقتی یک محیط جغرافیایی را براساس معیارهایی به واحدهای کوچک‌تر تقسیم می‌کنیم، به طوری که هر واحد با واحد مجاور تفاوت داشته باشد، در واقع « ناحیه‌بندی » کرده‌ایم.

معیارهای ناحیه‌بندی دو دسته هستند :

ـ طبیعی؛ مانند: ناهمواری‌ها، آب و هوا، پوشش گیاهی، خاک و ...

ـ انسانی؛ مانند: جمعیت، اقوام، دین، زبان، فرهنگ نوع فعالیت اقتصادی و ...

درس ۲ : انسان و ناحیه

«انسان ها با نواحی اطراف خود ارتباط متقابل برقرار می‌کنند.» در این ارتباط، گاهی انسان بر محیط و گاهی محیط بر انسان و گاهی هر دو بر یکدیگر تاثیر می‌گذارند.

«انسان‌ها نواحی را به وجود می‌آورند.» آن‌ها برای زندگی و بهره‌برداری از محیط طبیعی از شیوه‌ها و ابزارهای متفاوتی استفاده می‌کنند. **مثال :** ایجاد دریاچه خلیج‌فارس در غرب تهران

«نواحی به فعالیت‌های انسان‌ها شکل می‌دهند.» با وجود پیشرفت دانش و غلبه انسان بر محیط طبیعی، نواحی همواره انسان و زندگی او را تحت تأثیر قرار داده است.

مثال: رشته کوه البرز، شیوه احداث آزاد راه تهران/ شمال را تحت تاثیر قرار داده است. (حفر تونل ، احداث پل و ...)

«نواحی با یکدیگر رابطه و کنش متقابل دارند.» امروزه همه نواحی به ویژه از نظر اقتصادی، تحت تاثیر یکدیگرند.

مثال: کم شدن تولید ذرت در آمریکا بر قیمت این محصول در سایر نواحی جهان تاثیر می‌گذارد.

«نواحی تحت تاثیر تصمیم‌گیری‌های سیاسی حکومت‌ها هستند.» این تصمیمات که علاوه بر روابط معمول انسان‌ها و محیط طبیعی‌اند، به شدت بر نواحی تاثیر می‌گذارند و موجب حفظ، تغییر یا تخریب آن‌ها می‌شوند. **مثال :** ساخت جزایر مصنوعی توسط کشور امارات متحده عربی در خلیج فارس

«کانون ناحیه»، یعنی بخشی از ناحیه که عوامل وحدت و همگونی ناحیه در اوج باشند.

مثال : کانون «ناحیه صنعتی جاده مخصوص کرج»، حوالی کارخانجات ایران خودرو است.

به طور کلی نواحی :

ـ تعیین مرزهایشان دشوار است.

ـ وسعت متفاوتی دارند.

ـ مرزهایشان قابل تغییر است.

ـ مرزهای سیاسی و اداری معمولا بر مرزهای طبیعی و انسانی منطبق نیستند.

«نواحی طبیعی» بستر زندگی انسانند و «نواحی انسانی» در بستر نواحی طبیعی شکل می‌گیرند.

امروزه همه نواحی طبیعی و انسانی جهان تحت مدیریت نهادهای سیاسی یا اداری قرار دارند.

فصل دوم نواحی طبیعی

درس ۳ : نواحی آب و هوایی

- علت به وجود آمدن نواحی مختلف آب و هوایی بر روی زمین، «ویژگی‌های آب و هوایی متفاوت» است.
- «هوا» حالت زودگذر عناصر جوی و «آب و هوا» حالت ماندگار و متوسط این عناصر در طول چندین سال مربوط به یک مکان است.
- «آب و هواشناسی» (اقلیم شناسی) یکی از شاخه‌های جغرافیای طبیعی است.
- بیشترین تغییرات آب و هوایی (حرکت توده‌های هوا، تشکیل ابرها، بارش‌ها، وزش بادها و طوفان‌ها و...) در لایه زیرین جو یعنی وردسپهر (تروپوسفر) اتفاق می‌افتد.
- «هواکره» علاوه بر آن که موجب حیات زیست کره می‌شود، به دلیل تاثیر بر «آب کره» و «سنگ کره» اهمیت زیادی دارد.
- مهم‌ترین عناصر اقلیمی که در متفاوت شدن نواحی آب و هوایی نقش دارند، عبارت‌اند از :

تابش خورشید - دما ـ فشار - توده هوا ـ جبهه هوا ـ بارش

- «نور خورشید» منبع انرژی برای زمین و عامل اصلی به وجود آمدن ویژگی‌های آب و هوایی در نواحی مختلف زمین است.
- زاویه تابش خورشید بر روی نقاط مختلف زمین ـ به علت انحنای سطح زمین ـ متفاوت است. به همین دلیل نواحی استوایی نور خورشید را

عمود و نزدیک به عمود، و سایر نواحی به سمت قطب‌ها، مایل و مایل‌تر دریافت می‌کنند. بنابراین دریافت انرژی در مناطق استوایی بیشتر از نواحی معتدله و نواحی قطبی است.

از دریافت نامساوی انرژی خورشید بر سطح زمین، مناطق گرم، معتدل و سرد پدید می‌آید.

دما با حرکت در دو جهت کاهش می‌یابد :

ـ از استوا به سمت عرض‌های جغرافیایی بالاتر (قطب‌ها)

ـ از سطح زمین به سمت بالا

عواملی که بر دمای یک مکان تاثیر می‌گذارند :

ـ عرض جغرافیایی

ـ ارتفاع از سطح زمین

ـ دوری و نزدیکی به اقیانوس‌ها و دریاها

ـ عبور جریان‌های دریایی آب گرم و آب سرد

ـ جهت و شیب ناهمواری‌ها

هوا به دلیل وزنی که دارد ، دارای فشار است و واحد آن هکتوپاسکال می‌باشد. فشار به وسیله فشارسنج اندازه‌گیری می‌شود.

«مرکز کم فشار» جایی است که هوای آن گرم شده و مولکول‌ها با سرعت از هم فاصله گرفته و به سمت بالا حرکت می‌کنند.

«مرکز پرفشار» جایی است که هوای آن سرد شده و مولکول‌ها به هم نزدیک‌تر می‌شوند و به سمت پایین فرود می‌آیند.

در «مرکز کم فشار» به سمت مرکز، فشار کمتر می‌شود. در «مرکز پرفشار» به سمت مرکز، فشار بیشتر می‌شود.